

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ У ШКІЛЬНІЙ ІСТОРИЧНІЙ ОСВІТІ

Артур Федчиняк

Бердянський державний педагогічний університет

Анотація:

У статті аналізується стан проблеми та визначаються особливості вивчення історії повсякденності у шкільних курсах історії в контексті компетентнісного підходу.

Аннотация:

Федчиняк Артур. Особенности изучения истории повседневности в школьном историческом образовании.

В статье анализируется уровень исследования проблемы и определяются особенности изучения истории повседневности в школьных курсах истории в контексте компетентностного подхода.

Resume:

Fedchynyak Arthur. Peculiarities of studying the history of everyday life in the school historical education.

The author of the article examines the state of study of the problem and defines the peculiarities of studying the history of everyday life in the school course of history in the context of the competence-based approach.

Ключові слова:

історія повсякденності, компетентність, уявлення, поняття, навчально-пізнавальні вміння, емоційно-оцінні судження.

Ключевые слова:

история повседневности, компетентность, представления, понятия, учебно-познавательные умения, эмоционально-оценочные суждения.

Key words:

history of everyday life, competence, perception, concept, teaching cognitive skills, emotional and value judgements.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві освіта розглядається як важливий чинник становлення та розвитку особистості. І саме історична освіта стала невіддільним складником соціокультурного середовища. Але історія без людини, її культури, ментальності, міжособистісних відносин – неможлива. Саме вона надає здобутим знанням, навичкам і вмінням індивідуалізованого, конкретного життєво-сміслового характеру, чітко визначеної практичної спрямованості щодо власного життя людини. У цьому контексті дуже актуальною є проблема вивчення історії повсякденності у шкільній історичній освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою вивчення історії повсякденності займалось багато вчених. Так, зміст поняття «повсякденність» досліджували Н. Пушкарьова та І. Акіншева [7; 1]. Структуру історії повсякденності вивчали О. Удод і М. Короткова [10; 5]. Методику вивчення історії повсякденності в контексті компетентнісного підходу розглядали О. Пометун і К. Баханов [8; 2].

Отже, вчені досліджували досить широке коло питань, пов'язаних із вивченням історії повсякденності в історичній освіті. Проте недостатньо розробленою, на нашу думку, залишається проблема особливостей вивчення історії повсякденності у шкільних історичних курсах.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у спробі визначити особливості вивчення історії повсякденності у шкільній історичній освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія повсякденності за своєю суттю строката та багатогранна. Кожна епоха має своє повсякдення, що визначається розвитком економіки, соціальних інститутів, рівнем культури та іншими чинниками. Матеріально-предметна сторона повсякденності значною мірою визначає людське життя

та впливає на внутрішній світ окремої людини, що призводить до певних труднощів під час вивчення історії повсякденності у школі [4]. Як зазначає С. Тихонова, сучасні учні більш схильні сприймати загальну історію, яка, зазвичай, подається на уроках структуровано, що призводить до втрати цілісності сприйняття епохи. Традиційний шлях пізнання історії для школярів – дедуктивний: від «макроісторії» до «мікроісторії», що дає змогу виявляти загальні закономірності на регіональному рівні. Проте за такого підходу історія відривається від особистості, родини, конкретного місця. Окрема людина стає незначущим об'єктом загальної історії [9]. На думку Н. Осипенко, метою вивчення історії повсякденності у школі є виявлення через предметне буття глибинного духовного змісту, який розповідає про людину, яка його створила, характер її творчої діяльності, ставлення до навколишньої дійсності, до сприйняття і збереження історичної пам'яті [6].

Російська дослідниця М. Короткова пов'язує вивчення історії повсякденності з чотирма специфічними аспектами навчання історії у школі: 1) людина не існує поза історичною системою соціального життя. Повсякденність, з одного боку, формується під впливом соціального і професійного статусу, вікової специфіки й родинного стану тієї або іншої людини, а з іншого, – відбиває їхню своєрідність, зумовлену часом та епохою; 2) людина живе у визначеному просторовому середовищі – природному й соціальному (великі й малі міста, селища, поселення), що накладає відбиток на її повсякденне життя. Ознайомлюючись із повсякденним життям людей, учень разом із тим довідується про особливості існування того або іншого типу суспільства; 3) повсякденність завжди віддзеркалює матеріальну (технологічну, виробничу, економічну) сфе-

ру громадського життя. Образне сприйняття повсякденного життя людей допомагає учням наблизитися до розуміння базових соціальних структур у їхньому історичному розвитку; 4) людина та її побут безпосередньо залежать від системи цінностей і норм поведінки в означеному суспільстві [5].

Проте вивчення історії повсякденності як складника змісту історичної освіти має забезпечувати умови не лише для здобуття учнями знань про головні явища, події та тенденції в історії повсякденності України й світу, вміння інтерпретувати, здійснювати їх історичний аналіз, історичну критику, реконструкцію; розвиток інтересу учнів до історії як сфери знань і як предмета; загальної культури школярів, залучення їх до духовних і культурних надбань українського та інших народів; вільної особистості, яка визнає загальнолюдські, національні цінності; вироблення вміння практично осмислювати минуле та прогнозувати майбутнє, усвідомлювати роль людини (зокрема й себе) в історії, а насамперед набуття школярами ключових та історичних компетентностей.

Отже, вивчення історії повсякденності має передбачати організовану взаємодію суб'єктів процесу навчання з чітким визначенням цілей і завдань, спеціально окресленим змістом і відповідно до вимог його засвоєння та пізнавальних можливостей учнів дібраними методами, прийомами та засобами навчання, що гарантувало б досягнення освітнього результату – підвищення рівня сформованості компетентностей в учнів: уявлень, понять, умінь та емоційно-оцінних суджень про історію повсякденності (рис. 1).

Під компетентністю розуміється якість особистості, що передбачає наявність в учнів складних інтегрованих умінь, які базуються на знаннях і досвіді, що дає змогу ефективно здійснювати навчальну та позанавчальну діяльність. Зважаючи на це, рівень компетентностей учнів має визначатися, виходячи з рівнів сформованості її складників (умінь, базових знань, ціннісних орієнтацій і досвіду діяльності). Тому головними показниками сформованості компетентностей є: уявлення, поняття, вміння й емоційно-оцінні судження.

Уявлення (чуттєві образи явищ історії повсякденності) та поняття (відображення явищ і процесів історії повсякденності в їх найістотніших зв'язках), за якими визначався обсяг і рівень засвоєних знань учнів з історії повсякденності; навчально-пізнавальні вміння – обсяг і рівень засвоєних учнями способів виконання дій, пов'язаних із використанням набутих знань і навичок під час вивчення історії повсякденності; емоційно-оцінні судження – особисте ставлення учнів до певних явищ, подій, процесів з історії повсякденності, що виникає на основі зіставлення засвоєних знань, набутих умінь, навичок під час її вивчення із наявним досвідом і відповідно до усталених ціннісних орієнтирів як загальнолюдських, так і національних.

Однак, враховуючи особливості змісту матеріалу з історії повсякденності, характер усвідомлення його учнями, вимоги до рівня підготовки випускників основної і повної середньої школи уявлення поділяють на чотири групи: кількісні, просторові, часові, образні, а навчально-пізнавальні вміння – на хронологічні, просторові, інформаційні, мовленнєві, аналітичні.

Виходячи з того, що матеріал історії повсякденності пов'язаний з аперцепцією, тобто використання залежності сприйняття від минулого досвіду й наявних в учнів уявлень і знань, що вимагає доброзичливої, довірливої атмосфери навчання, яка б давала змогу учням уміло обмінюватися цим досвідом, взаємодія вчителя й учнів під час вивчення історії повсякденності визначається методикою як суб'єкт-суб'єктні відносини. Учителю виступає як організатор і координатор навчального процесу, який забезпечує можливість демократичного рівноправного партнерства між ним і учнем і всередині учнівського колективу. Учні виявляють активність та залучаються до різноманітних видів навчальної діяльності, приймають важливі рішення, здійснюють вивчення окремих аспектів історії повсякденності переважно самостійно, активно спілкуючись між собою та з учителем. Ці моменти сприяють подоланню внутрішніх протиріч під час вивчення історії повсякденності, а саме: між цілями навчання та досягнутими результатами, застосованими методами й наявними засобами навчання, рівнем розвитку пізнавальних можливостей учнів і прогнозованими пізнавальними завданнями.

Вивчення історії повсякденності ґрунтується на тому, що будучи зорієнтованим на формування в учнів компетентностей (уявлень, понять, умінь та емоційно-оцінних суджень), воно має забезпечувати створення й закріплення в пам'яті учнів чуттєвих образів (уявлень), які у процесі розумової діяльності школярів осмислюються, внаслідок чого розвиваються певні інтелектуальні вміння та формуються поняття (відображення подій, явищ і процесів в їх істотних зв'язках і відношеннях). Здобуті учнями знання та вміння зіставляються з наявним особистим досвідом, що стає підставою для визначення власного ставлення до них на рівні емоцій або відповідно до певних (загальнолюдських, національних тощо) цінностей та усталених норм.

Проте невелика кількість уроків, відведених програмою на вивчення історії повсякденності, вимагає повернення до цього матеріалу на інших уроках історії. Пізнавальні завдання, що пропонуються учням під час вивчення історії повсякденності мають відрізнятися передбачуваними результатами (спрямованістю на формування уявлень, понять, навчально-пізнавальних умінь, емоційно-оцінних суджень); складниками історії повсякденності (житло, харчування, одяг тощо); особливостями їх прояву (соціальні, економічні, політичні, національні, релігійні, регіональні,

етичні, гендерні); рівнями пізнавальної діяльності учнів (репродуктивний, перетворювальний, творчий). Особливості пізнавальних завдань певною

мірою визначають і вибір методів, прийомів, засобів навчання та способи роботи з ними.

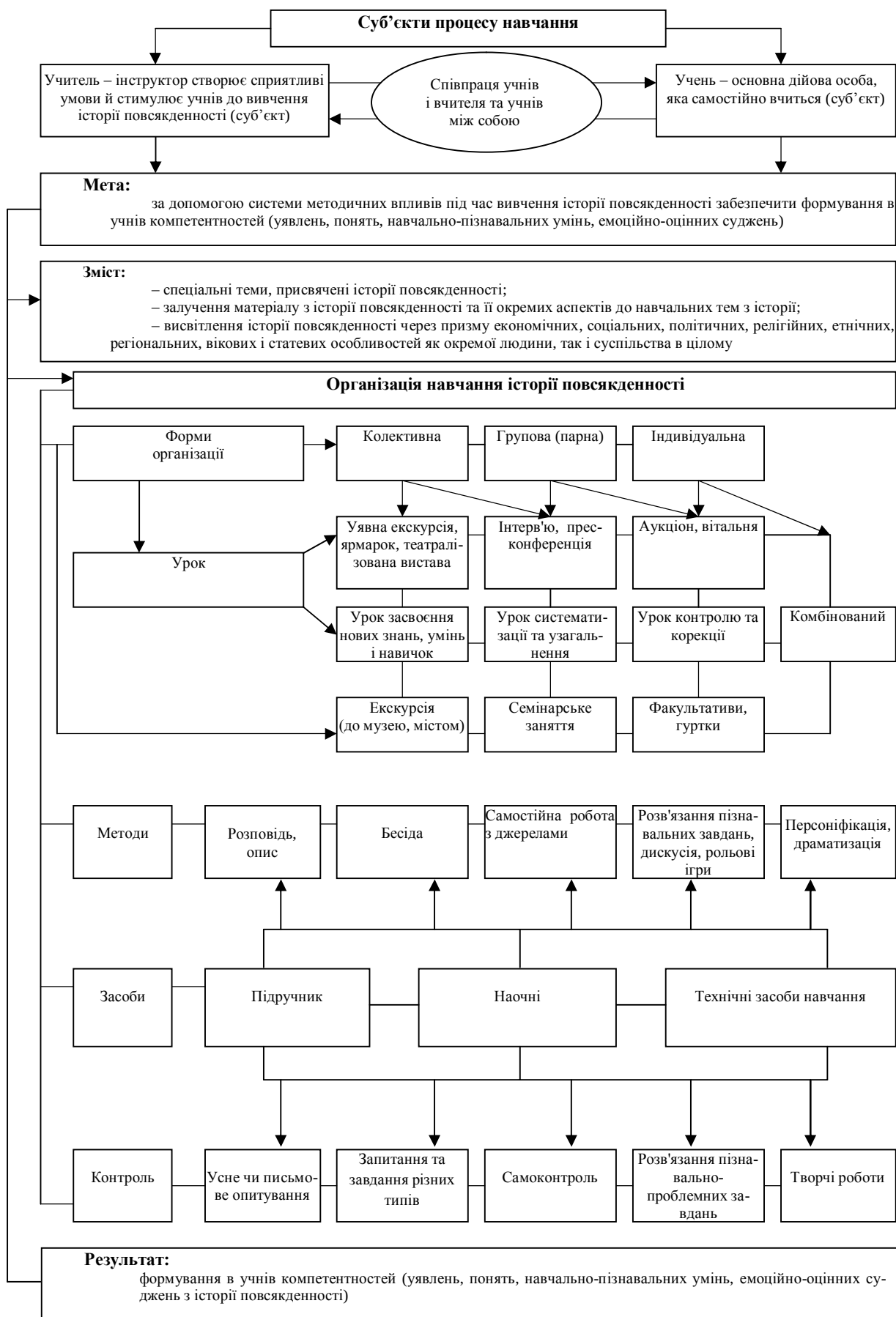

Рис. 1. Методика вивчення історії повсякденності за компетентнісним підходом

Висновки. Отже, вивчення історії повсякденності передбачає певним чином організовану взаємодію суб'єктів процесу навчання, із чітким визначенням цілей і завдань, спеціально окресленим змістом та відповідно до вимог його засвоєння і пізнавальних можливостей учнів підібраними методами, прийомами та засобами навчання, що гарантує досягнення освітнього результату (підвищення рівня сформованості в учнів компетентностей).

Необхідною умовою вивчення історії повсякденності є застосування системи пізнавальних за-

вдань, що виконуються учнями й виступають як засобом формування компетентностей (уявлень, понять, навчально-пізнавальних умінь, емоційно-оцінних суджень), так і засобом контролю, оскільки за якістю їх виконання можна визначити рівень сформованості зазначених показників.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження полягають у визначенні особливостей та розробці критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів при вивченні історії повсякденності у шкільних курсах історії.

Список використаних джерел

1. Акіншева І.П. Методика викладання соціальної історії в країнах Ради Європи: метод. посіб. для студ. спец. "Історія і правознавство". – Луганськ: Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2008. – 153 с.
2. Баханов К.О. Оновлення змісту сучасної шкільної історичної освіти: [монографія] / К.О. Баханов. – Донецьк : ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2005. – 384 с.
3. Історіографічний словник: навч. посібник для студ. іст. ф-тів ун-тів. – Х.: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2004. – С.201.
4. Коляструк О.А. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методологічні аспекти. – Х.: Вид-во "Курсор", 2008. – С.61.
5. Короткова М.В. Повседневность на уроках истории // История и обществознание в школе. – 2004. – № 5. – С.20.
6. Осипенко Н.Н. История повседневности как фактор мотивации обучения истории в 9 классе (на материале истории России XX в.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – Санкт-Петербург, 2007. – 176 с.
7. Пушкарева Н.Л. Предмет и методы изучения истории повседневности // Этнографическое обозрение. – 2004. – № 1. – С.14.
8. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О. Пометун, Г. Фрейман. – К.: Генеза, 2006. – 328 с.
9. Тихонова С. Антропологический подход к истории через изучение повседневности [Электронный ресурс] // История. – 2001. – № 13. – Режим доступа: <http://his.1september.ru/2001/13/14.htm>
10. Удод О.А. Історія повсякденності як методологічна проблема. За людинознавчу історію України (про актуальність історії повсякденності) // Доба. – 2002. – № 3. – С. 4.

Рецензент: Москальова Л.Ю. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:
Федчиняк Артур Олександрович
 Бердянський державний
 педагогічний університет
 вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ,
 Запорізька обл., 71100, Україна
 doi:10.7905/нвмдпу.v0i10.693

Надійшла до редакції: 01.04.2013 р.
 Прийнята до друку: 06.05.2013 р.

References

1. Akinsheva, I. P. *Methods of teaching Social history in the countries of the Council of Europe* (2008). Luhansk: "LNU named after Taras Shevchenko". [in Ukrainian].
2. Bakhanov, K. O. (2005). *Renewal of content of modern school historical education*: [monograph]. – Donetsk: Yugo-Vostok, Ltd. [in Ukrainian].
3. *Historiographic dictionary*. (2004). Kharkiv: Eastern region centre of humanitarian and educational initiatives. [in Ukrainian].
4. Kolyastruk, O. A. *History of everyday life as an object of historical research: historiographic and methodological aspects*. (2008). Kharkiv: Kursor. [in Ukrainian].
5. Korotkova, M. V. (2004) *Everyday life at History lessons*. History and Social studies at school. 5. 20. [in Russian].
6. Osypenko, N. N. (2007). *History of everyday life as a factor of motivation for teaching History in the 9th form (on the grounds of History of Russia of the 20th century)*: Thesis for the degree of Candidate of pedagogical sciences: 13.00.02. St. Petersburg. [in Russian].
7. Pushkareva, N. L. (2004). *Subject and methods of study of history of everyday life*. Ethnographic review. 1. 14. [in Russian].
8. Pomietun, O. (2006). *Methods of teaching History at school*. Kyiv: Geneza. [in Ukrainian].
9. Tykhonova, S. (2001). *Anthropological approach to History through the study of everyday life*. Retrieved from <http://his.1september.ru/2001/13/14.htm> [in Russian].
10. Udod, O. A. (2002). *History of everyday life as a methodological problem*. For humanologic History of Ukraine (on the importance of History of everyday life). 3. 4. [in Ukrainian].